

Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad (IIB)

Rapport bij het Jaarverslag 2021

2022

Algemene
Rekenkamer

Vooraf

Verantwoordingsonderzoek 2021

De Algemene Rekenkamer doet ieder jaar onderzoek naar de verantwoording die ministers in hun jaarverslagen afleggen over hun bestedingen, hun bedrijfsvoering en hun beleid. Dit noemen we het verantwoordingsonderzoek. Onze centrale vragen in dit jaarlijkse verantwoordingsonderzoek zijn:

- Is het geld in het afgelopen jaar ontvangen, besteed en verantwoord volgens de regels?
- Waren de zaken op het departement goed geregeld?
- Heeft het gevoerde beleid de gewenste resultaten opgeleverd?

Op basis van deze vragen beschrijven wij per begrotingshoofdstuk of de verantwoordelijke ministers hun zaken op orde hebben. Zoals onze wettelijke taak voorschrijft, geven wij daarbij ook oordelen over de financiële informatie, de kwaliteit van de bedrijfsvoering en de totstandkoming van de bedrijfsvoerings- en beleidsinformatie in de jaarverslagen van de ministers. Pas nadat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer bij de rijksrekening en rijkssaldi-balans is ontvangen, kunnen de Staten-Generaal per begrotingshoofdstuk decharge verlenen aan de verantwoordelijke minister. Bijlage 2 bevat een uitgebreidere toelichting over ons verantwoordingsonderzoek.

Dit rapport heeft betrekking op het *Jaarverslag 2021* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad. Onze overige publicaties in het kader van het verantwoordingsonderzoek 2021 vindt u op www.rekenkamer.nl/verantwoordingsonderzoek-2021. Hier vindt u ook ons rapport *Staat van de rijksverantwoording 2021*. Hierin nemen wij de verklaring van goedkeuring van de rijksrekening op. Ook bevat deze publicatie een overkoepelende uiteenzetting over het verantwoordingsonderzoek 2021.

Inhoud

1. Onze conclusies | 4

2. Feiten en cijfers | 6

3. Financiële informatie | 8

3.1 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op totaalniveau | 9

3.2 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op artikelniveau | 10

4. Bedrijfsvoering | 11

4.1 Ontwikkelingen in de bedrijfsvoering | 11

4.2 Oordeel over de bedrijfsvoering | 12

4.3 Onvolkomenheden | 12

4.4 Opgeloste onvolkomenheden | 15

4.5 Belangrijke risico's en aandachtspunten in de bedrijfsvoering | 16

4.6 Oordeel over totstandkoming bedrijfsvoeringsinformatie | 19

5. Beleidsresultaten | 20

5.1 Oordeel over totstandkoming beleidsinformatie | 20

6. Reactie minister en nawoord Algemene Rekenkamer | 21

6.1 Reactie minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties | 21

6.2 Nawoord Algemene Rekenkamer | 23

Bijlagen | 24

Bijlage 1 Overzicht fouten en onzekerheden Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad 2021 | 24

Bijlage 2 Over het verantwoordingsonderzoek | 26

Bijlage 3 Eindnoten | 31

1. Onze conclusies

Begrotingshoofdstuk IIB bestaat uit 8 organisaties die elk een eigenstandige en onafhankelijke positie innemen binnen de Rijksoverheid. Naast de vereisten die voortkomen uit hun wettelijke taak zijn zij voor hun begroting en verantwoording gebonden aan de vereisten uit de Comptabiliteitswet. Zij zijn niet gebonden aan de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO). We ondersteunen de ambitie van de Overige Hoge Colleges van Staat en de Kiesraad om wel aan de BIO te voldoen. De verschillende organisaties zijn goed op weg om de informatiebeveiliging op orde te brengen. Ook in het financieel beheer van de organisaties zien wij zichtbare verbeteringen.

Informatiebeveiliging goed op weg maar nog niet overal op orde

De Raad van State, de Algemene Rekenkamer en de Nationale ombudsman hebben in 2021 verdere verbeteringen in de informatiebeveiliging aangebracht. De risico's van informatiebeveiliging worden echter nog onvoldoende beheerst en daarom handhaven wij de onvolkomenheid bij ieder van deze 3 organisaties. De Kiesraad en de Kanselarij der Nederlandse Orden hebben in de basis de informatiebeveiliging in 2021 op orde.

Financieel beheer is verbeterd

Wij zien dat verschillende organisaties verbeteringen hebben doorgevoerd in het financieel beheer. Ook op het gebied van het inkoopbeheer nemen de organisaties stappen om verder te professionaliseren. We benadrukken dat het van belang blijft dat de verschillende organisaties deze verbeteringen blijven voortzetten en vasthouden.

Sinds 2019 hebben wij het financieel beheer van het Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten als onvolkomenheid aangemerkt. In 2021 heeft het Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten het financieel beheer in voldoende mate op orde gebracht en is de onvolkomenheid opgelost.

Financieel oordeel bij het Jaarverslag 2021 van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad

De financiële verantwoordingsinformatie in het *Jaarverslag 2021* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad voldoet op totaalniveau aan de daaraan te stellen eisen, zoals opgenomen in de Comptabiliteitswet 2016 en de Rijksbegrotingsvoorschriften.

Onvolkomenheden bij de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad

Bestaande onvolkomenheden	2018	2019	2020	2021	
1. Informatiebeveiliging Raad van State		×	×	×	▶
2. Informatiebeveiliging Nationale ombudsman		×	×	×	▶
3. Informatiebeveiliging Algemene Rekenkamer			×	×	▶
Opgeloste onvolkomenheid					
4. Financieel beheer Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten		×	×	✓	

✗ Onvolkomenheid

✗ Ernstige onvolkomenheid

✓ Opgelost: de maatregelen die zijn uitgevoerd om de onvolkomenheid op te lossen, werken

▶ Er is in het afgelopen jaar ontwikkeling aangetoond in het oplossen van de onvolkomenheid

|| Er is in het afgelopen jaar weinig/geen ontwikkeling aangetoond in het oplossen van de onvolkomenheid

Verder in het rapport

- Hoofdstuk 2 Feiten en cijfers
- Hoofdstuk 3 Financiële informatie
- Hoofdstuk 4 Bedrijfsvoering
- Hoofdstuk 5 Beleidsresultaten
- Hoofdstuk 6 Reactie minister en nawoord Algemene Rekenkamer

2.

Feiten en cijfers

Begrotingshoofdstuk IIB heeft betrekking op 4 Hoge Colleges van Staat. Het gaat om:

- de Raad van State;
- de Algemene Rekenkamer;
- de Nationale ombudsman;
- de Kanselarij der Nederlandse Orden.

Nederland kent nog 2 Hoge Colleges van Staat: de Eerste Kamer en Tweede Kamer, samen de Staten-Generaal. Zij hebben een eigen hoofdstuk in de rijksbegroting: hoofdstuk IIA. Daarom worden de 4 bovengenoemde organisaties in hoofdstuk IIB aangeduid als 'Overige Hoge Colleges van Staat'.

Hoofdstuk IIB heeft naast de Overige Hoge Colleges van Staat ook betrekking op 3 Kabinetten en de Kiesraad:

- het Kabinet van de Gouverneur van Aruba;
- het Kabinet van de Gouverneur van Curaçao;
- het Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten;
- de Kiesraad.

De Hoge Colleges van Staat, de Kabinetten en de Kiesraad hebben elk een specifieke positie in ons staatsbestel en zij functioneren in een eigen (grond)wettelijke en bestuurlijke context. De genoemde organisaties zijn zelf belast met het begrotings-beheer, het financieel beheer, de materiële bedrijfsvoering en de daartoe gevoerde administraties voor hun deel van de begroting. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties vervult een coördinerende rol, bijvoorbeeld bij het opstellen en

de logistieke procedure van de begrotingswetten, de suppletoire begrotingen en het jaarverslag en auditrapport. Over de coördinerende rol van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties bestaan afspraken tussen de minister en de organisaties. De afspraken doen recht aan de staatsrechtelijke positie van de Hoge Colleges van Staat, de Kabinetten en de Kiesraad. De uitgaven per organisatie zijn gering vergeleken met het geheel van uitgaven op de rijksbegroting.

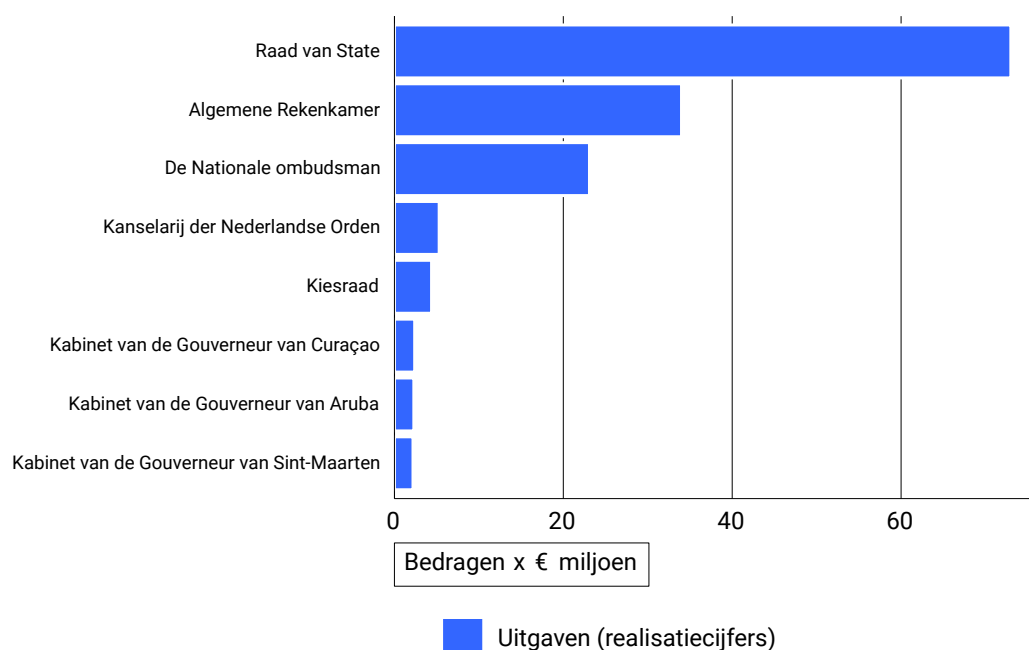
De Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad hebben in 2021 € 147 miljoen uitgegeven. Dit is 0,05% van de totale rijksuitgaven over 2021. Daarnaast zijn zij verplichtingen aangegaan voor € 150 miljoen. De ontvangsten bedroegen € 6 miljoen.

Tabel 1 De Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad (IIB) in miljoenen € en aantallen fte's

	2019	2020	2021
Verplichtingen	140	149	150
Uitgaven	134	143	147
Ontvangsten	6	6	6
Fte's	1.042	984	1.012

Figuur 1 Uitgaven Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad in 2021

Het grootste bedrag gaat naar de Raad van State

3.

Financiële informatie

In dit hoofdstuk bespreken we de resultaten van ons onderzoek naar de financiële verantwoordingsinformatie in het *Jaarverslag 2021* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad.

We geven oordelen over zowel de rechtmatigheid als de betrouwbaarheid en ordelijkheid van de financiële verantwoordingsinformatie. Een financiële transactie, zoals een uitgave, is rechtmatig als deze voldoet aan relevante Nederlandse en Europese regelgeving. Voldoet een uitgave niet aan deze regelgeving, dan is de uitgave onrechtmatig. De rechtmatigheid van een uitgave is onzeker als onduidelijk is of een uitgave voldoet aan deze regelgeving.

Financiële verantwoordingsinformatie in het jaarverslag is betrouwbaar als deze overeenkomt met de werkelijk aangegane verplichtingen, gedane uitgaven en gerealiseerde ontvangsten. Ordelijk wil zeggen dat de informatie op een beheerste wijze tot stand is gekomen.

We geven onze oordelen in § 3.1 op totaalniveau van het *Jaarverslag 2021* en in § 3.2 op artikelniveau. We sluiten hiermee aan op het budgetrecht van het parlement. Hieronder is ons oordeel weergegeven.

Financieel oordeel bij het Jaarverslag 2021 van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad

De financiële verantwoordingsinformatie in het *Jaarverslag 2021* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad voldoet op totaalniveau aan de daaraan te stellen eisen, zoals opgenomen in de Comptabiliteitswet 2016 en de Rijksbegrotingsvoorschriften.

3.1 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op totaalniveau

In deze paragraaf geven wij ons oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op totaalniveau.

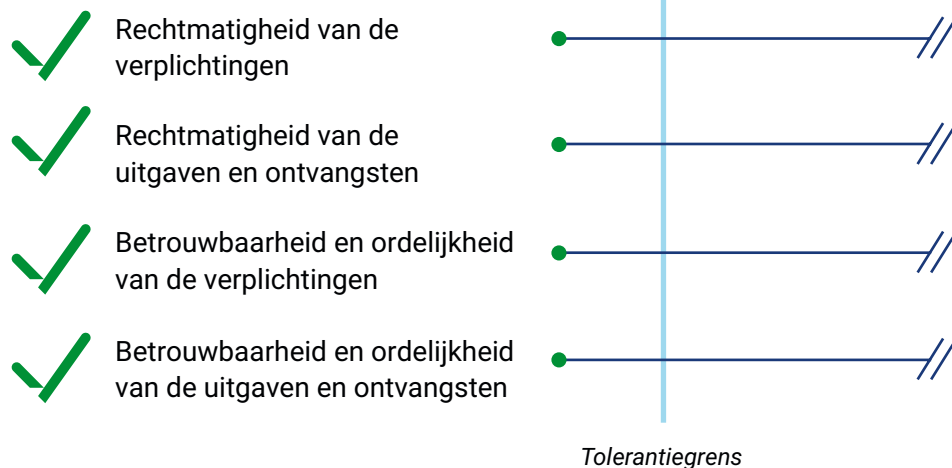
De financiële verantwoordingsinformatie in het *Jaarverslag 2021* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad:

- is op totaalniveau rechtmatig;
- is op totaalniveau betrouwbaar en ordelijk en voldoet aan de regels voor het inrichten van de jaarverslagen.

Wij geven dit oordeel onder het voorbehoud dat de Staten-Generaal goedkeuring zullen verlenen aan de slotverschillen waarin alle geraamde uitgaven, verplichtingen en ontvangsten uit de begroting van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad in overeenstemming zijn gebracht met de uiteindelijk gerealiseerde bedragen.

Onderstaand is grafisch aangegeven bij welke financiële stromen wel of geen sprake is van overschrijding van de tolerantiegrens (rood respectievelijk groen bolletje). Gedetailleerde informatie over de geconstateerde fouten en onzekerheden in de verplichtingen en in de uitgaven en ontvangsten staat in afzonderlijke overzichten in bijlage 1.

Op totaalniveau

Voorbehoud slotverschillen – nog door de Staten-Generaal te autoriseren budgetten

Het bedrag aan verplichtingen dat in het *Jaarverslag 2021* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad is opgenomen omvat € 1,2 miljoen aan overschrijdingen op het begrotingsartikel 3. Het bedrag aan uitgaven omvat € 0,6 miljoen aan overschrijdingen op het begrotingsartikel 3.

Gaan de Staten-Generaal niet akkoord met de daarmee samenhangende slotverschillen, dan moeten wij onze oordelen over de financiële verantwoordingsinformatie mogelijk herzien.

3.2 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op artikelniveau

In deze paragraaf geven wij ons oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op artikelniveau.

De financiële verantwoordingsinformatie in het *Jaarverslag 2021* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad:

- is op artikelniveau rechtmatig;
- is op artikelniveau betrouwbaar en ordelijk en voldoet aan de regels voor het inrichten van de jaarverslagen.

4.

Bedrijfsvoering

In dit hoofdstuk bespreken we de resultaten van ons onderzoek naar de bedrijfsvoering van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad. We staan stil bij belangrijke ontwikkelingen in de bedrijfsvoering van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad (§ 4.1). Aansluitend geven we een oordeel over de bedrijfsvoering (§ 4.2). In de daaropvolgende paragrafen beschrijven we de (opgeloste) onvolkomenheden meer in detail en bespreken we belangrijke risico's en aandachtspunten. We sluiten dit hoofdstuk af met ons oordeel over de totstandkoming van de informatie over de bedrijfsvoering die de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in het *Jaarverslag 2021* verstrekt (§ 4.6).

4.1 Ontwikkelingen in de bedrijfsvoering

Klein deel van de Raad van State is verhuisd

De Raad van State is gedeeltelijk gehuisvest op het Binnenhof. Wegens de renovatie van het Binnenhof is dat deel in de zomer van 2021 verhuisd naar een pand op het Lange Voorhout. De Raad van State geeft aan dat de verhuizing goed is verlopen.

Het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) raamde de kosten van de tijdelijke verhuizing en de renovatie van het Binnenhof in 2015 op € 475 miljoen, een klein deel hiervan heeft betrekking op de Raad van State. De raming van de totale kosten is in 2021 verhoogd naar € 719 miljoen. Deze kosten komen voor rekening van het Rijksvastgoedbedrijf via de begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Daarnaast komen er nog kosten voor rekening van de gebruikers, zoals verhuiskosten van de kantoren, ICT en inhuur van projectleiders en adviseurs.

4.2 Oordeel over de bedrijfsvoering

In deze paragraaf geven wij ons oordeel over de bedrijfsvoering van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad.

De onderdelen van de bedrijfsvoering van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad die wij hebben onderzocht, voldeden in 2021 aan de gestelde eisen, met uitzondering van 3 onvolkomenheden.

Onvolkomenheden bij de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad

Bestaande onvolkomenheden	2018	2019	2020	2021	
1. Informatiebeveiliging Raad van State		✗	✗	✗	►
2. Informatiebeveiliging Nationale ombudsman		✗	✗	✗	►
3. Informatiebeveiliging Algemene Rekenkamer			✗	✗	►
Opgeloste onvolkomenheid					
4. Financieel beheer Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten		✗	✗	✓	

✗ Onvolkomenheid

✗ Ernstige onvolkomenheid

✓ Opgelost: de maatregelen die zijn uitgevoerd om de onvolkomenheid op te lossen, werken

► Er is in het afgelopen jaar ontwikkeling aangetoond in het oplossen van de onvolkomenheid

|| Er is in het afgelopen jaar weinig/geen ontwikkeling aangetoond in het oplossen van de onvolkomenheid

4.3 Onvolkomenheden

4.3.1 Informatiebeveiliging

Met informatiebeveiliging beschermen overheidsorganisaties hun bedrijfsvoering tegen digitale dreigingen als ransomware en cyberspionage. De aanval op het Belgische Ministerie van Binnenlandse Zaken, waarbij hackers van 2019 tot en met 2021 toegang hadden tot alle informatie, laat zien dat deze dreiging in Europese landen reëel is.¹ Ministeries in Nederland moeten voor hun informatiebeveiliging voldoen aan de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO). De BIO is formeel gezien niet van toepassing op de Hoge Colleges van Staat. Alle Hoge Colleges van Staat hebben echter de ambitie uitgesproken om hier wel aan te willen voldoen. Wij ondersteunen deze ambitie en doen daarom onderzoek naar het informatiebeveiligingsbeleid bij de colleges, op dezelfde manier als wij dat doen bij de ministeries.

4.3.2 Raad van State verbetert informatiebeveiliging planmatig

De Raad van State verbetert de informatiebeveiliging op basis van verbeterplannen per jaar. In 2021 is voortgang geboekt op belangrijke verbeterpunten. We handhaven de onvolkomenheid omdat de problemen in 2021 nog niet zijn opgelost. Sinds het verantwoordingsonderzoek 2019 beoordeelden wij de informatiebeveiliging bij de Raad van State als een onvolkomenheid. Vorig jaar zagen we risico's op alle door ons onderzochte aspecten van informatiebeveiliging en deden we 6 aanbevelingen.

De Raad van State verbeterde in 2021 de informatiebeveiliging met een plan waarvoor de secretaris eindverantwoordelijk is. De aanpak van de grootste risico's krijgt voorrang van de Raad van State. In het plan zijn onze 6 aanbevelingen opgenomen. In 2021 zijn:

- 2 aanbevelingen opgevolgd. Er is gezorgd voor structureel voldoende gekwalificeerde capaciteit op informatiebeveiliging en er zijn afspraken gemaakt met leveranciers om te voldoen aan de beveiligingseisen van de BIO;
- 2 aanbevelingen deels opgevolgd. De Raad van State heeft alleen voor de belangrijkste ICT-systemen toegangsrechten toegekend via autorisatiematrices en functieprofielen. Dit is nog niet gedaan voor alle applicaties. De tweede aanbeveling betreft het periodiek uitvoeren van een risicoanalyse per systeem. In 2021 is voor een systeem een risicoanalyse verricht, daarnaast zijn pentesten op meerdere systemen uitgevoerd;
- 2 aanbevelingen niet opgevolgd. Er is nog geen beleid voor risicomanagement. Daarnaast is het overzicht van de belangrijkste ICT-systemen nog niet compleet.

De organisatie heeft ook de afspraken over informatiebeveiliging verbeterd zodat duidelijk is wie waarvoor verantwoordelijk is. Daarnaast heeft de Raad van State procesbeschrijvingen voor incidentmanagement verbeterd en formeel vastgesteld.

Hoewel niet alle voor 2021 geplande verbeteringen gerealiseerd zijn, boekte de Raad van State belangrijke voortgang. We oordelen positief over de planmatige aanpak en uitvoering door de Raad van State bij het verbeteren van de informatiebeveiliging. We bevelen aan hiermee door te gaan, met aandacht voor de nog niet (volledig) opgevolgde aanbevelingen uit eerdere jaren. Omdat nog niet alle aanbevelingen zijn opgevolgd handhaven wij de onvolkomenheid.

4.4.3 Informatiebeveiliging Nationale ombudsman bijna op orde

We concluderen dat de Nationale ombudsman in 2021 de informatiebeveiliging heeft verbeterd. De organisatie is daarmee op de goede weg om de onvolkomenheid op te lossen. Toch zien we op het gebied van risicomanagement nog risico's. Dat komt doordat nog niet voor alle belangrijke systemen risicoanalyses zijn uitgevoerd. Ook moet nog blijken of het risicomanagement over een langere periode goed functioneert. We handhaven daarom de onvolkomenheid.

Sinds het verantwoordingsonderzoek 2019 beoordeelden wij de informatiebeveiliging bij de Nationale ombudsman als een onvolkomenheid. Het ontbrak aan inzicht in risico's per ICT-systeem. Ook zagen we dat de organisatie ad hoc met incidenten omging en dat het proces hiervoor niet was vastgelegd.

In 2021 heeft de Nationale ombudsman het risicomanagement en het incidentmanagement verbeterd in lijn met onze aanbevelingen. De procedures voor het incidentmanagement en het risicomanagement zijn inhoudelijk volledig en formeel vastgesteld. Risicomanagement van informatiebeveiliging moet cyclisch verlopen. Op basis van risicoanalyses neemt een organisatie verbetermaatregelen om de risico's te beperken tot een acceptabel niveau. Hierna volgen steeds nieuwe risicoanalyses om te controleren of de maatregelen werken of verder aangescherpt moeten worden. De Nationale ombudsman startte dit cyclische proces in 2021 met risicoanalyses op een aantal belangrijke ICT-systemen. We moedigen de Nationale ombudsman aan om door te gaan op de ingeslagen weg. In afwachting van de uitkomsten van de verbeteracties handhaven wij onze onvolkomenheid.

4.3.4 Informatiebeveiliging Algemene Rekenkamer verbeterd

De Algemene Rekenkamer heeft de informatiebeveiliging in 2021 verbeterd, zo blijkt uit de rapportage van de externe auditor. Het is positief dat de Algemene Rekenkamer ethische hackers de beveiligingsmaatregelen in 2021 op de proef liet stellen. De praktijk van het risicomanagement wijkt op onderdelen echter nog af van de vastgestelde processen. Daarnaast zien wij risico's bij het snel verhelpen van ontdekte kwetsbaarheden in ICT-systemen ('patchen'). We handhaven daarom de onvolkomenheid.

Overzicht belangrijkste systemen verbeterd

In het verantwoordingsonderzoek 2020 beoordeelden we de informatiebeveiliging bij de Algemene Rekenkamer als onvolkomen. We deden de aanbeveling om het

overzicht van de belangrijkste ICT-systemen te verbeteren. De Algemene Rekenkamer heeft in 2021 onze aanbeveling opgevolgd. Hierdoor is het inzicht in de informatie-beveiligingsrisico's van de belangrijkste ICT-systemen duidelijk verbeterd.

Pentesten verbeteren weerbaarheid tegen digitale aanvallen

De Algemene Rekenkamer deed in 2021 een uitgebreide pentest op de belangrijkste systemen. Ethische hackers probeerden daarbij de beveiligingsmaatregelen te doorbreken. Deze praktijktest leverde de Algemene Rekenkamer waardevolle inzichten op. Op basis hiervan verbeterde de organisatie de informatiebeveiliging in de praktijk verder. Wij adviseren andere Hoge Colleges van Staat dit voorbeeld te volgen.

Processen informatiebeveiliging in de praktijk nog niet volledig op orde

In de praktijk wijkt de Algemene Rekenkamer op onderdelen nog af van de vastgestelde processen voor informatiebeveiliging. Het beleid en het proces voor het snel verhelpen van ontdekte kwetsbaarheden in systemen is nog niet vastgesteld. Het is belangrijk om te controleren of dit proces werkt als beschreven omdat kwaadwillenden actief op zoek zijn naar kwetsbaarheden, zoals het voorbeeld van de hack bij het Belgische Ministerie van Binnenlandse Zaken illustreert. Verder is het overzicht van alle gebruikte hard- en software nog niet volledig. Daardoor loopt de Algemene Rekenkamer het risico een voor de organisatie relevante kwetsbaarheid over het hoofd te zien. De Algemene Rekenkamer boekt voortgang bij het beheersen van risico's van informatiebeveiliging. Omdat nog niet alle punten voldoende waren opgelost in 2021 handhaven we de onvolkomenheid.

4.4 Opgeloste onvolkomenheden

4.4.1 Financieel beheer Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten verbeterd

In 2021 heeft het Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten verder geïnvesteerd in het financieel beheer en heeft het dit in voldoende mate op orde gebracht. De onvolkomenheid is opgelost.

In het verantwoordingsonderzoek 2019 hebben wij bij het Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten een onvolkomenheid in het financieel beheer vastgesteld. Het Kabinet kon onvoldoende informatie verstrekken om de rechtmatigheid, betrouwbaarheid en ordelijkheid van de uitgaven vast te stellen. Bijvoorbeeld omdat documenten niet meer vindbaar waren. Hierdoor konden wij niet vaststellen of de uitgaven terecht zijn gedaan en of deze rechtmatig zijn.

Wij stelden in het verantwoordingsonderzoek 2020 vast dat het Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten gestart was met het doorvoeren van verbeteringen, maar dat een deel van deze verbeteringen doorliep in 2021.

In het verantwoordingsonderzoek 2021 constateren wij dat het Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten in 2021 gestaag is doorgegaan met het doorvoeren van verbeteringen in overeenstemming met het opgestelde verbeterplan. Zo is de administratieve organisatie beschreven en is de risicoanalyse opgesteld. Ook heeft het Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten gewerkt aan de versterking van de ICT-functie, het opschonen van de financiële administratie en het doorvoeren van verbeteringen ten aanzien van het systeem waarin de administratie plaatsvindt.

Over 2021 hebben wij opnieuw onderzoek gedaan naar de rechtmatigheid van de uitgaven. Ondanks dat ook in 2021 de uitgaven groter dan € 5.000 beperkt zijn, hebben wij in voldoende mate kunnen vaststellen dat de genomen verbetermaatregelen werken. Het proces van offerteaanvraag tot en met betaling was goed navolgbaar en onderbouwd met onderliggende documentatie. Vanuit deze controle hebben wij geen bevindingen.

We hebben vastgesteld dat het Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten onze aanbevelingen voor de ontvangsten heeft opgevolgd. Deze ontvangsten (leges) komen voort uit de consulaire producten zoals naturalisaties, opties, nationale paspoorten, nooddocumenten en visa. Per kwartaal wordt nu voor de leges een aansluiting gemaakt tussen brondocumentatie en de administratie, waarna eventuele verschillen worden uitgezocht en verklaard.

4.5 Belangrijke risico's en aandachtspunten in de bedrijfsvoering

4.5.1 Verplichtingenbeheer Raad van State verbeterd

Verplichtingenbeheer

In de verantwoordingsonderzoeken 2019 en 2020 constateerden wij dat de Raad van State aangegane verplichtingen niet altijd volledig en met name niet tijdig vastlegde in de financiële administratie. Ook constateerden wij dat informatie in de zogenoemde veegbrief in december niet juist was. Om te voorkomen dat de Raad van State meer verplichtingen aangaat dan er budget beschikbaar is, moeten de aangegane verplichtingen volledig en tijdig worden vastgelegd in de financiële administratie. Als dat niet gebeurt bestaat namelijk het risico dat de Raad van State geen goed zicht heeft op de begrotingsuitputting en dat de informatie onjuist is. Daarnaast bestaat het risico dat

voor het nieuwe begrotingsjaar begrote uitgaven al gedeeltelijk verplicht zijn, waardoor de indruk bij de Tweede Kamer kan ontstaan dat de Raad van State meer budgetruimte heeft dan daadwerkelijk het geval is.

Om het verplichtingenbeheer te verbeteren heeft de Raad van State in de periodieke overleggen met diverse budgethouders en afdelingshoofden extra aandacht gevraagd voor het juist en tijdig vastleggen van verplichtingen. Daarnaast is besloten om de uiterlijke termijn voor het aangaan en vastleggen van verplichtingen voor het nieuwe begrotingsjaar naar voren te halen (eerste week van december). Ook is extra aandacht gegeven aan de veegbrief 2021. Dit heeft ertoe geleid dat eind 2021 alle verplichtingen met een ingangsdatum vanaf 1 januari 2022 tijdig en in het juiste kalenderjaar in de financiële administratie zijn vastgelegd. In 2021 bleef ook de verplichtingenrealisatie binnen de (gewijzigde) begroting. Gezien de verbeteringen in het verplichtingenbeheer concluderen wij dat er geen sprake meer is van een aandachtspunt.

Contractbeheer en onderbouwing prestatieverklaring

In het contractbeheer en in de onderbouwing van de prestatieverklaring zagen wij in 2020 verbeteringen vergeleken met 2019. Ook in 2021 zien we verbeteringen. Op dit moment ontbreken in het contractenregister de nadere overeenkomsten, eenmalige opdrachten en in een enkel geval zijn overeenkomsten terug te vinden op eigen netwerkschijven van medewerkers of afdelingen. De Raad van State heeft aangegeven in 2022 mogelijk over te gaan op een nieuw contractregistratiesysteem. Het systeem moet ervoor zorgen dat alle contracten (zowel raamovereenkomsten als nadere overeenkomsten) centraal in 1 systeem zijn opgeslagen. Wij onderschrijven het belang van een juist en volledig contractenregister.

4.5.2 Inkoopbeheer Nationale ombudsman verbeterd

In het verantwoordingsonderzoek 2020 constateerden wij dat de financiële functie bij de Nationale ombudsman kwetsbaar was en constateerden wij een aantal rechtmatigheidsfouten. Ook vroegen wij de Nationale ombudsman aandacht te geven aan het tijdig verlengen van contracten en bevalen wij aan om meer aandacht te besteden aan het ramen van de waarde van de opdracht, om te bepalen welke aanbestedingsprocedure moet worden gevolgd. Het risico bestaat dat de opdrachten niet volgens de aanbestedingsregels worden aanbesteed en dit kan leiden tot onrechtmatigheden.

In 2021 heeft de Nationale ombudsman een aantal maatregelen genomen om het inkoopbeheer te verbeteren. In eerste instantie is de financiële functie versterkt en is bepaald dat alle inkopen worden beoordeeld door de financiële afdeling. Daarnaast

is gebruikgemaakt van externe expertise bij het uitzetten van nieuwe aanbestedingen en heeft extra scholing plaatsgevonden van medewerkers op het gebied van inkoop. Het aantal geconstateerde rechtmatigheidsfouten is in 2021 beperkt gebleven. Gezien de verbeteringen in 2021 en het beperkte aantal rechtmatigheidsfouten, is er geen sprake meer van een aandachtspunt.

In 2022 beoogt de Nationale ombudsman verdere verbeteringen aan te brengen in het inkoopbeheer. Zo wordt overwogen om een nieuw systeem aan te schaffen voor de ondersteuning van het contractmanagement en wordt gewerkt aan een volledige aanbestedingskalender. Wij moedigen de Nationale ombudsman aan deze verbeteringen in 2022 te realiseren en het inkoopbeheer verder te professionaliseren.

4.5.3 Kiesraad en Kanselarij der Nederlandse Orden hebben basis voor informatiebeveiliging op orde

We concluderen dat de Kiesraad en de Kanselarij der Nederlandse Orden in 2021 de informatiebeveiligingsrisico's beheersten. In 2020 onderzochten we bij beide organisaties de informatiebeveiliging met een nulmeting, zonder daarover een oordeel te geven. Zowel de Kiesraad als de Kanselarij der Nederlandse Orden verbeterde de informatiebeveiliging ten opzichte van deze nulmeting.

Kiesraad

De Kiesraad heeft onze aanbevelingen uit de nulmeting opgevolgd. In 2021 zijn de processen voor risico- en incidentmanagement formeel vastgesteld. De Kiesraad heeft 2 belangrijke ICT-systemen: Ondersteunende Software Verkiezingen (OSV2020) en de databank verkiezingsuitslagen. De Kiesraad brengt kwetsbaarheden in deze systemen in kaart met risicoanalyses en pentesten. Vervolgens neemt de organisatie risicogericht verbetermaatregelen. OSV2020 wordt vervangen door het Digitale Hulpmiddel Verkiezingen (DHV). De Kiesraad stelt bij de aanbesteding hoge eisen aan de informatiebeveiliging van dit systeem. We concluderen dat de Kiesraad de risico's van informatiebeveiliging voldoende beheerst.

Kanselarij der Nederlandse Orden

De Kanselarij der Nederlandse Orden heeft onze aanbeveling uit de nulmeting opgevolgd. In 2021 zijn maatregelen uit de Baseline Informatiebeveiliging Overheid concreet gemaakt voor de eigen organisatie. Deze maatregelen heeft de organisatie opgenomen in een plan voor 2021. Dit plan is uitgevoerd. Belangrijke resultaten waren het vaststellen van het informatiebeveiligingsbeleid en het incidentmanagementbeleid. De Kanselarij der Nederlandse Orden voert risicoanalyses en pentesten uit op het belangrijkste ICT-systeem LINT. Daardoor zijn de informatiebeveiligingsrisico's

voor dit systeem in beeld. De organisatie maakt risicogerichte keuzes bij het uitvoeren van maatregelen om de informatiebeveiliging verder te verbeteren. We concluderen dat de Kanselarij der Nederlandse Orden de risico's van informatiebeveiliging voldoende beheerst.

4.6 Oordeel over totstandkoming bedrijfsvoeringsinformatie

Wij hebben ook de betrouwbaarheid van de totstandkoming van de bedrijfsvoeringsinformatie in het jaarverslag onderzocht.

De bedrijfsvoeringsinformatie in het *Jaarverslag 2021* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad is betrouwbaar tot stand gekomen en is niet strijdig met de financiële verantwoordingsinformatie.

5.

Beleidsresultaten

Wij hebben onderzoek gedaan naar de informatie die de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in het *Jaarverslag 2021* van het begrotingshoofdstuk de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad heeft opgenomen over het gevoerde beleid. Wij geven in dit hoofdstuk een oordeel over de totstandkoming van deze informatie.

5.1 Oordeel over totstandkoming beleidsinformatie

De beleidsinformatie in het *Jaarverslag 2021* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad is betrouwbaar tot stand gekomen en is niet strijdig met de financiële verantwoordingsinformatie.

6. Reactie minister en nawoord Algemene Rekenkamer

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft op 10 mei 2022 gereageerd op ons conceptrapport. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties reageert namens de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad. Hieronder geven we haar reactie weer. We sluiten dit hoofdstuk af met ons nawoord.

6.1 Reactie minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties schrijft:

“Met belangstelling heb ik kennisgenomen van uw conceptrapport bij het jaarverslag 2021 van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad, hoofdstuk IIB van de rijksbegroting. Hierbij ontvangt u mijn reactie, mede namens de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad.

Raad van State – Onvolkomenheid informatiebeveiliging

De Raad van State heeft mij laten weten zich te herkennen in het door u geschetste beeld van de informatiebeveiliging binnen de organisatie. Er is in 2021, zoals u in uw rapport constateert, belangrijke voortgang geboekt. Ook in 2022 zal de Raad van State op een planmatige wijze werken aan verdere verbetering. Opvolging van de aanbevelingen in het Verantwoordingsonderzoek krijgt daarbij prioriteit.

Raad van State – Aandachtspunt Verplichtingenbeheer

De Raad van State heeft het afgelopen jaar tijdig in overleg met de Auditdienst Rijk en de directie Financieel-Economische Zaken van mijn ministerie maatregelen getroffen ter verbetering van het verplichtingenbeheer. Deze hebben het beoogde effect gehad.

Algemene Rekenkamer – Onvolkomenheid Informatiebeveiliging

Ook dit jaar is het financieel beheer bij de Algemene Rekenkamer op orde, blijkt uit de controle van een externe accountant.

Daarnaast heeft de Algemene Rekenkamer in 2021 verdere vooruitgang geboekt bij haar informatiebeveiliging, mede door het inzetten van ethische hackers en het verbeteren van het overzicht van de belangrijkste ICT-systemen. Hierdoor is het inzicht in de informatiebeveiligingsrisico's van de belangrijkste ICT-systemen verbeterd. De Algemene Rekenkamer zal het risico- en incidentmanagement op onderdelen nog verder verbeteren, waar mogelijk, in gezamenlijk overleg met de andere Hoge Colleges. Eind 2022 zal wederom een externe audit worden uitgevoerd.

Nationale ombudsman – Onvolkomenheid Informatiebeveiliging

De Nationale ombudsman ziet de conclusie ten aanzien van informatiebeveiliging als steun in de rug voor de weg die is ingeslagen. De Nationale ombudsman zal in 2022 doorgaan met de verbeteracties op dit vlak.

Nationale ombudsman – Aandachtspunt Inkoopbeheer opgelost

Het is goed om te vernemen dat u aangeeft dat het inkoopbeheer bij de Nationale ombudsman verbeterd is. In 2022 zal de Nationale ombudsman verder gaan met de professionalisering van het inkoopbeheer.

Kanselarij der Nederlandse Orden – Informatiebeveiliging

De Kanselarij der Nederlandse Orden herkent zich in het beeld dat in uw rapport is opgenomen.

Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten – Financieel beheer

U concludeert dat het Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten voldoende heeft geïnvesteerd in het financieel beheer waardoor de onvolkomenheid op dit gebied uit voorgaande jaren is opgelost. Het Kabinet van de Gouverneur zal blijven investeren in het verder verbeteren van alle aspecten van de bedrijfsvoering en zorgdragen dat alle gerealiseerde verbeteringen duurzaam geborgd blijven.

Kiesraad – Informatiebeveiliging

In uw rapport stelt u dat de Kiesraad kwetsbaarheden in de systemen in kaart brengt en risicogericht verbetermaatregelen neemt, en dat hij daardoor de risico's van informatiebeveiliging voldoende beheerst. De Kiesraad herkent zich in uw woorden en is content dat u oordeelt dat de risico's voldoende beheerst worden."

6.2 Nawoord Algemene Rekenkamer

De Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad herkennen onze conclusies en nemen onze aanbevelingen over, en zeggen de reeds ingezette verbeterlagen door te blijven voeren. We zien daarom geen aanleiding voor nadere opmerkingen.

Bijlagen

Bijlage 1 Overzicht fouten en onzekerheden Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad 2021

Deze bijlage bevat een infographic met daarin de geconstateerde fouten en onzekerheden op totaalniveau en op artikelniveau. Op deze gegevens baseren wij ons oordeel over de verplichtingen en de uitgaven en ontvangsten in het *Jaarverslag 2021* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad.

Op onze website www.rekenkamer.nl/verantwoordingsonderzoek-2021 vindt u een overzicht van alle gecontroleerde bedragen en fouten en onzekerheden die we aantreffen in:

- verplichtingen;
- uitgaven en ontvangsten;
- saldibalans;
- afgerekende voorschotten;
- baten-lastenagentschappen.

De infographic bevat ons oordeel op 2 criteria: *rechtmatigheid* en *betrouwbaarheid* en *ordelijkheid*. De figuur heeft de volgende onderdelen:

- Bovenaan staat de weergave van de fouten en onzekerheden op het totaal van de verantwoordingsstaat.

- Daarna volgen de begrotingsartikelen waarin het hoogste percentage fouten en onzekerheden is geconstateerd. Begrotingsartikelen waarin geen fouten en onzekerheden zijn geconstateerd zijn niet in de infographic opgenomen. Naast het verantwoorde totaalbedrag per begroting is het totaalbedrag per begrotingsartikel opgenomen.
- De verticale oranje streep geeft de tolerantiegrens aan.
- De lichtblauwe balk illustreert de relatieve financiële omvang van het begrotingsartikel ten opzichte van het totaalbedrag per begroting.

Verplichtingen (bedragen x € 1.000)

Hoge Colleges van Staat (IIB)

Verplichtingen Bedragen x € 1.000

	Verantwoord bedrag
Totaal	149.730 14.973 tolerantiegrens

Rechtmatigheid (RM) Betrouwbaarheid en ordelijkheid (BO)

• Fout en onzekerheid | Tolerantiegrens

3. De Nationale ombudsman	23.666
	2.367 tolerantiegrens

1. Raad van State	74.126
	7.413 tolerantiegrens

Uitgaven en ontvangsten (bedragen x € 1.000)

Hoge Colleges van Staat (IIB)

Uitgaven en ontvangsten Bedragen x € 1.000

	Verantwoord bedrag
Totaal	152.928 15.293 tolerantiegrens

Rechtmatigheid (RM) Betrouwbaarheid en ordelijkheid (BO)

• Fout en onzekerheid | Tolerantiegrens

6. Kabinet van de Gouverneur van Aruba	2.434
	243 tolerantiegrens

Bijlage 2 Over het verantwoordingsonderzoek

In ons jaarlijkse verantwoordingsonderzoek beoordelen wij de jaarverslagen die de ministers op Verantwoordingsdag aanbieden aan de Staten-Generaal. Wij onderzoeken ook de bedrijfsvoering en beleidsresultaten van de ministeries gedurende het begrotingsjaar.

Wij voeren ons onderzoek uit op basis van de internationale principes en standaarden voor rekenkamers (International Standards of Supreme Audit Institutions, ISSAIs) als onderdeel van de INTOSAI Framework of Professional Pronouncements (IFPP) (zie <https://www.issai.org>). We houden daarbij rekening met het controlebestel waarin ook de Auditdienst Rijk (ADR) als intern controleur het jaarverslag certificeert. Voor haar oordeel maakt de Algemene Rekenkamer daarom zoveel mogelijk gebruik van de resultaten van de werkzaamheden van de ADR volgens de Comptabiliteitswet 2016.

Ons kwaliteitssysteem vereist dat wij onafhankelijk, integer en deskundig zijn, gedegen onderzoek doen, onze oordelen goed onderbouwen met feiten en daarover helder rapporteren. We waarborgen de kwaliteit van onze onderzoeksrapporten op verschillende manieren, onder andere door interne kwaliteitstoetsen uit te voeren.

Deze bijlage beschrijft kort de manier waarop wij ons verantwoordingsonderzoek uitvoeren. Een uitgebreide methodologische verantwoording staat op onze website: www.rekenkamer.nl/verantwoordingsonderzoek-2021.

Financiële informatie

De financiële verantwoordingsinformatie die wij onderzoeken bestaat uit de rijksrekening en de rijkssaldibalans in het Financieel Jaarverslag van het Rijk, en de jaarverslagen van de ministeries (art. 7.12 CW 2016, 1e lid onder c). De minister van Financiën is verantwoordelijk voor het opmaken van het Financieel Jaarverslag van het Rijk (art. 2.29 CW 2016, 3e lid).

Wij onderzoeken of:

- de financiële verantwoordingsinformatie in de rijksrekening en de rijkssaldibalans aansluit op de financiële verantwoordingsinformatie in de verantwoordingsstaten en de saldibalansen in de jaarverslagen van de ministeries (art. 3.8 CW 2016, 2e lid);
- de financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen van de ministeries aan de wettelijke eisen voldoet.

Op basis van ons onderzoek geven wij een verklaring van goedkeuring bij de rijksrekening en de rijkssaldibalans (art. 7.14 CW 2016, 2e lid). Deze verklaring is een voorwaarde voor de Staten-Generaal om, aan de hand van het betreffende jaarverslag, goedkeuring te kunnen verlenen aan de minister voor het gevoerde financieel beheer (art. 2.40 CW 2016, 2e lid).

De verklaring van goedkeuring nemen wij op in ons rapport *Staat van de rijksverantwoording*. Hierin geven wij een beschouwing over het jaar dat is onderzocht. Onze financiële oordelen zijn bestuurlijke oordelen van het college van de Algemene Rekenkamer en geen controleverklaring zoals een accountant afgeeft. Wij kunnen bij onze verklaring een aantekening plaatsen als wij bezwaar hebben gemaakt tegen het financieel beheer, de materiële bedrijfsvoering of de verantwoording daarover en dat bezwaar handhaven (art. 7.22 CW 2016, 6e lid).

Wij onderzoeken de jaarverslagen van de ministeries. De inhoud van de jaarverslagen is uitgewerkt in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften. De minister is verantwoordelijk voor het opmaken van het jaarverslag (art. 2.29 CW 2016, 2e lid).

Wij onderzoeken of de financiële verantwoordingsinformatie voldoet aan de normen van rechtmatigheid, betrouwbaarheid en ordelijkheid. Ook onderzoeken we of de jaarverslagen op de juiste manier zijn ingericht (art. 3.8 CW 2016, 1e lid).

Voor de normen voor onderzoek naar financiële informatie (financial audit) sluiten de ISSAIs aan bij de internationale controlestandaarden: de International Standards of Auditing (ISA). Deze standaarden stellen gedetailleerde eisen aan de planning en uitvoering van een controle en aan de rapportage daarover. Wij passen de ISSAIs toe, rekening houdend met de comptabele regelgeving en de inrichting van het Nederlandse controlebestel. Dit geldt met name voor de toepassing van de standaarden voor de formulering van financiële oordelen en voor het gebruikmaken van de certificerende auditwerkzaamheden uitgevoerd door de interne auditdienst, de ADR.

De ADR controleert alle jaarverslagen van de ministeries, fondsen en overige begrotingshoofdstukken en geeft hierover afzonderlijke controleverklaringen af. Teneinde het controlebestel zo doelmatig mogelijk in te richten en dubbele controlelasten zoveel mogelijk te voorkomen maken wij zoveel mogelijk gebruik van de controlewerkzaamheden van de ADR. Wij toetsen jaarlijks het kwaliteitssysteem van de ADR en stellen risicogericht vast of de controlewerkzaamheden van de ADR goed zijn uitgevoerd en of de bevindingen hebben geleid tot de juiste oordelen. Daartoe

reviewen wij de controle van de ADR en voeren wij aanvullende eigen controlewerkzaamheden uit. Daarnaast liggen onze opdracht en de formulering van ons oordeel vast in de Comptabiliteitswet.

Wij leggen onze bevindingen en conclusies uit het onderzoek vast in een rapport per jaarverslag (art. 7.14 CW 2016, 1e lid). De Algemene Rekenkamer geeft bestuurlijke oordelen over de betrouwbaarheid, ordelijkheid en rechtmatigheid op totaalniveau en op artikelniveau.

Belangrijke fouten en onzekerheden lichten wij toe als uitzondering bij ons oordeel. Een fout of onzekerheid kan om 2 redenen belangrijk zijn:

- op grond van de financiële omvang, als de fout of onzekerheid hoger is dan de tolerantiegrens;
- op grond van de aard van de fout, los van de financiële omvang.

Deze fouten en onzekerheden nemen wij op in een toelichtende paragraaf bij ons oordeel.

Bedrijfsvoering

De minister is verantwoordelijk voor:

- de bedrijfsvoering van het ministerie;
- het periodiek onderzoeken van de doeltreffendheid en doelmatigheid van die bedrijfsvoering;
- het begrotingsbeheer en de daartoe gevoerde administraties;
- het financieel beheer en de daartoe gevoerde administraties;
- het materieelbeheer voor zover dat betrekking heeft op roerende zaken en de daartoe gevoerde administraties (art. 4.1 CW 2016, 2e lid);
- het opmaken van het jaarverslag (art. 2.29 CW 2016, 2e lid).

Wij onderzoeken of:

- het begrotingsbeheer ordelijk en controleerbaar is (art. 3.2 CW 2016);
- het financieel beheer doelmatig, rechtmatig, ordelijk en controleerbaar is (art. 3.2 CW 2016);
- het verwerven, beheren en afstoten van materieel doelmatig, rechtmatig, ordelijk en controleerbaar is (art. 3.4 CW 2016);
- de financiële administratie betrouwbaar en controleerbaar wordt ingericht en gevoerd (art. 3.5 CW 2016);
- de overige aspecten van de bedrijfsvoering, zoals informatiebeveiliging, IT-beheer², management control, sturing en toezicht, voldoen aan de daaraan te stellen eisen;

- de niet-financiële verantwoordingsinformatie in het jaarverslag over de bedrijfsvoering betrouwbaar tot stand is gekomen en niet strijdig is met de financiële verantwoordingsinformatie (art. 3.9 CW 2016).

De eisen waaraan de bedrijfsvoering moet voldoen, zijn uitgewerkt in lagere regelgeving en/of opgenomen in beoordelingskaders die de Algemene Rekenkamer of andere organisaties hebben opgesteld. Waar dat van belang is, vermelden wij het normenkader dat wij hebben gehanteerd.

Het normenkader voor het verantwoordingsonderzoek naar de informatiebeveiliging komt voort uit de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO). De BIO bevat maatregelen om informatiebeveiligingsrisico's te beheersen. We toetsen een selectie van deze beheersingsmaatregelen binnen 4 aandachtsgebieden: beleid, organisatie, risicomanagement en incidentmanagement. We toetsen zowel de beschreven procedures en verantwoordelijkheidsverdeling op papier, als de werking daarvan in de praktijk. Ons oordeel baseren we op de effectiviteit van de beheersmaatregelen, de ernst van de bevinding per beheersmaatregel, en de opvolging van eerdere aanbevelingen.

Wij onderzoeken niet ieder jaar alle onderdelen van de bedrijfsvoering. Wij maken een selectie op basis van risicoanalyse en periodiciteit. Als wij in ons onderzoek tekortkomingen constateren in de bedrijfsvoering, vermelden wij deze. Wij spreken dan van (ernstige) onvolkomenheden. In onze rapporten geven we niet alleen informatie over de onvolkomenheden, maar ook over belangrijke risico's en aandachtspunten.

Daarnaast geven wij een oordeel over de totstandkoming van de bedrijfsvoeringsinformatie in het jaarverslag. Het onderzoek naar de betrouwbare totstandkoming richt zich op het proces van de totstandkoming van de informatie en minder op de informatie zelf. Wij geven dus geen oordeel over deze niet-financiële informatie.

Beleidsresultaten

De minister is verantwoordelijk voor:

- het ontwikkelen, vaststellen en uitvoeren van het beleid (art. 3.1 CW 2016);
- het toezicht houden op het uitvoeren van het beleid;
- het periodiek onderzoeken van de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid;
- de in de begroting opgenomen informatie;
- de in het jaarverslag opgenomen informatie (art. 4.1 CW 2016).

Wij onderzoeken of:

- het gevoerde beleid doeltreffend en doelmatig is (art. 7.16 CW 2016);
- de niet-financiële verantwoordingsinformatie in het jaarverslag over het beleid betrouwbaar tot stand is gekomen en niet strijdig is met de financiële verantwoordingsinformatie (art. 3.9 CW 2016).

In het onderzoek gaat het vooral om de vraag of de burger waar voor zijn geld krijgt en of de ministers het parlement hierover voldoende informeren. Wij selecteren de beleidsterreinen voor onze onderzoeken op basis van risicoanalyse en maatschappelijke relevantie.

Naast ons onderzoek naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid geven wij in het verantwoordingsonderzoek een oordeel over de totstandkoming van de beleidsinformatie in het jaarverslag. Het onderzoek naar de betrouwbare totstandkoming richt zich op het proces van de totstandkoming van de informatie en minder op de informatie zelf. Wij geven dus geen oordeel over deze niet-financiële informatie.

Bijlage 3 Eindnoten

- 1 Het persbericht van 25 mei 2021 waarin de Belgische Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken meldde dat de dienst slachtoffer was van een cyberaanval, is te vinden op www.ibz.be. Het bericht werd door diverse media uitgelicht waarbij experts een link met China legden. Zie hiervoor bijvoorbeeld www.nos.nl.
- 2 Hiertoe behoren ook de IT-beheeraspecten die onderdeel zijn van het toetsingskader Algoritmes (*Aandacht voor algoritmes*, januari 2021).

Algemene Rekenkamer

Afdeling Communicatie

Postbus 20015

2500 EA Den Haag

070 342 44 00

voorlichting@rekenkamer.nl

www.rekenkamer.nl

De tekst in dit document is
vastgesteld op 10 mei 2022.

Dit document is op 18 mei 2022
aangeboden aan de
Tweede Kamer.

Den Haag, mei 2022